

Motto: „Když už národy ztratily svůj monopol na násilí, proč nevzít v úvahu soukromé žoldnéřské organizace, které by byly organizovány soukromými firmami, aby vedly války na smluvní bázi pro OSN – byli by to kondotiéři včerejška, kteří by přitom byli vyzbrojeni zbraněmi zítřka, včetně neletálních zbraní.“

Alvin a Heidi Tofflerovi: Válka a antiválka, s. 246 [1]

V ČR zůstává problematika soukromých vojenských a bezpečnostních společností (Private Military Companies/Private Security Companies) poněkud neprávem stranou hlavního zájmu. Mezi důvody jejich rozkvětu v období po konci studené války je nejen dostatek potenciálních zaměstnanců, ale především také pokračující nestabilita v mnoha regionech celého světa. Ke klientům soukromých vojenských aktérů patří především státy a mezinárodní organizace, jako je např. OSN, naopak v řadách zákazníků soukromých bezpečnostních firem figurují zvláště aktéři soukromí a nestátní, jakými jsou nevládní mezinárodní organizace a transnacionální obchodní společnosti a korporace, jež operují v rizikových oblastech. Důležitý je také mezinárodní (nadnárodní) rozměr a funkční rozměr těchto firem. Řada jich působí ve Velké Británii, Francii, USA, Nizozemí, aj.

Co se týče klasifikace dnes tolik rozšířených „bezpečnostních agentur“: částečně patří pod soukromé bezpečnostní společnosti (PCS - Private Security Companies) – jsou něco jako „vzdálení příbuzní“ soukromých vojenských společností (PMC - Private Military Companies). Bezpečnostní agentury mohou být zárodkem pro PSC. Jak PSC, tak PMC jsou velké firmy s mnohamilionovými obraty v USD, jež operují často „v utajení“ se souhlasem vlád svých domovských zemí. Není bez zajímavosti, že v dnešním Iráku jsou PSC (a PMC) po USA druhou nejsilnější „armádou“ ...

Soukromí aktéři poskytující vojenské a bezpečnostní služby se potýkají s častou kritikou kvůli své nepřehlednosti, nedostatku legitimacy a rizikům zneužití jejich vlivu. Tyto společnosti ale chtějí legálně pracovat, proto volají po pokračující legalizaci a tvorbě právního rámce svého působení. Autor předpokládá, že v každém případě stojí před soukromými vojenskými a bezpečnostními firmami perspektivní budoucnost.

Následující článek podává základní informace o těchto společnostech, a to hlavně v kontextu mezinárodní politiky a vztahů.

Od námezdných žoldáků starověku k moderním soukromým firmám

Současný svět se potýká s bezpečnostními hrozbami rozličného charakteru. Nejen obrana před těmito hrozbami, ale i jiné aktivity, jako ozbrojená ochrana firem pracujících v nestabilních teritoriích, bezpečnost diplomatických zastoupení a misí, obrana konvojů s humanitární pomocí, udržování míru (peacekeeping) a operace k prosazování míru (peace enforcement)

spadají často a spíše v tradičním chápání do kompetencí regulérních ozbrojených sil jednotlivých států. Mezinárodní prostředí je však dnes více než kdy dříve konfrontováno s „rozmělněním“ moci států a jeho postavením coby základního a suverénního aktéra mezinárodních vztahů. Právě atribut vojenské moci, respektive státu podřízených ozbrojených sil, zůstává výsostným znakem exkluzivního postavení státního aktéra disponujícího monopolem na násilí. Se změnami v mezinárodním systému se mění i povaha organizace disponující legitimní ozbrojenou silou. Na scénu přicházejí soukromí aktéři disponující efektivní a legální silou, někdy se jim říká „soukromé armády“.

Pojem námezdného bojovníka – žoldnéře – znal již starověk, kdy tito muži bojovali pod egyptským faraónem Ramsesem II. v bitvě u Kadeše ve třináctém století před naším letopočtem. Služeb žoldáků v zásadní míře využíval i biblický král David, starověcí Řekové, Římané a později i Vilém Dobyvatel. Ve středověku poskytovaly své služby organizované skupiny žoldnéřů komukoliv, kdo si je najal. Itálie znala kondotiéry (a za takové lze v jistém období označit i letošního „největšího Čecha“ Karla IV. a Jana Žižku). Boje třicetileté války by se bez žoldnéřů rovněž neobešly, také Britové se do válečného tažení proti nezávislosti USA s Georgem Washingtonem pouštěli s najatými válečníky z Hesenska. Avšak častá selhání spolehlivosti žoldáků právě ve třicetileté válce vedla postupně k jejich odmítání. Až koncept branné povinnosti a budování národních armád, jenž ovládl 19. století, nadlouho marginalizoval činnost námezdných vojsk a mezinárodně uznávanou normou se stala „národní armáda“. Pojem žoldnéřství získal silně negativní konotace.

Dvacáté století přineslo dále sílící odpor vůči žoldákům, zvláště pak proti klasickým individuálním *ad hoc* seskupením vojáků, pro něž se časem vžilo označení „les affreux“ (the dreaded ones) – „nahánějící hrůzu“. Les affreux, vycvičení předešlými koloniálními státy, využívali slabé pozice nových režimů a ohrožovali zejména stabilitu nově nezávislých afrických států, postkoloniálních režimů nežádka disponujících nerostným bohatstvím. V 60. a 70. letech to dokumentují případy vlád Nigérie, bývalého Zairu, Súdánu, Guineje, Angoly, Komor a Seychel, pro něž znamenala přítomnost a ambice žoldnéřů značnou nestabilitu a v zásadě hrozbu [2].

S úpadkem koloniálních panství přichází nová éra moderních žoldáků, často dobrodruhů, jak píše odborník na mezinárodní řešení ozbrojených konfliktů Marek Pavka: „Nové pole působnosti pro soukromé armády přišlo až ve 20. století, především v souvislosti s dekolonizací v Africe, kde prosluli dobrodruzi jako Francouz Bob Denard, Ir Mike Hoare („plukovník šílený Mike“, pozn. autora) či Belgičan Jean Schramm. Jejich angažmá v bývalém Belgickém Kongu se stalo jedním z důvodů mise OSN (ONUC) v této zemi [3].“

Zvláště po konci studené války místo dřívějších žoldáků a „les affreux“ nastupují moderní obchodní firmy, organizované za účelem vytváření zisku – soukromé vojenské společnosti. Mezi důvody tohoto boomu patří nastalá početní redukce a transformace armád (bývalý SSSR, některé evropské země), ztráta zájmu o angažmá v některých „horkých místech“ (ze strany např. USA) a o dřívější spojence z řad rozvojových zemí či neschopnost armád vyspělých zemí reagovat na potřeby plynoucí z nového strategického prostředí. Tyto a další faktory mají za následek vysoké počty profesionálních a zkušených vojáků, kteří ztratili perspektivu a hledali nové uplatnění. Podle Henryho Sancheze z Rutgers University jen od roku 1987 do roku 1994 měly popsané strukturální změny za důsledek asi pět milionů nezaměstnaných vojáků. Podstatná část z nich se uchýlila k námezdní práci – a zavítala do náručí soukromých firem [4].

Legální soukromé armády na scéně

Postavení a jistou definici žoldáka nabízí Dodatek k ženevské konvenci z roku 1977. Pomineme-li (mezinárodně) právní stránku věci, „žoldnéři na volné noze“ (freelance mercenaries) jsou jednotlivé osoby s vojenskými zkušenostmi poskytující své služby nejčastěji straně s nejvyšší nabídkou. Tito lidé nejsou tolik vázáni přísnými normami a nezodpovídají se ze svých činů ani vládám svých zemí, ani kontrole mezinárodního společenství. Nacházejí uplatnění zvláště ve službách neuznaných režimů či skupin pod mezinárodními sankcemi. Jmenovat lze bojovníky v řadách Revoluční sjednocené fronty ze Sierra Leone (RUF), známého hnutí za úplnou nezávislost Angoly (UNITA) či žoldnéře na straně Charlese Taylora z Libérie.

Pomineme různé warlordy, les affreux a jim podobné živly kategorie *ad hoc* seskupení námezdných vojáků a zaměříme se na legálně působící organizace – soukromé firmy. Nebudeme se podrobněji zabývat faktem, že (mezinárodně) právní realita ještě se soukromými vojenskými a bezpečnostními firmami pracuje jen nedokonale a že uznává spíše „žoldnéřství“ v klasičtějším slova smyslu – jemuž se však moderní soukromé firmy velmi vzdalují. Následující řádky se spíše snaží nabídnout odpověď na otázku charakteru a používání těchto firem.

Vznikají dvě hlavní kategorie: soukromé bezpečnostní společnosti: **PMC - private security companies** a soukromé vojenské společnosti: **PMC - private military companies**.

Doug Brooks, předseda Mezinárodní asociace pro mírové operace (IPOA - International Peace Operations Association), jež sdružuje desítky soukromých vojenských a bezpečnostních firem, rozlišuje PSC – které se orientují spíše na pasivní či ochranné operace v konfliktních oblastech, jakými je odminování, logistická podpora, ochrana majetku, techniky a osob od soukromých vojenských společností. Své služby poskytují PSC především soukromým firmám, typicky silným nadnárodním těžařským a naftařským koncernům.

PMC pak mívají více aktivní role – od výcviku vojáků, přes průzkum a strategické plánování až po útočné bojové operace. V souvislosti s těmito firmami bývá zmiňováno jejich využití pro operace na podporu, udržení a prosazení míru namísto mezinárodních mírových misí závislých na příspěvcích a kontingentech zúčastněných států. Odtud pak pojem „privatizace peacekeepingu“.

PMC mají klienty spíše v řadách států a mezinárodních vládních organizací v čele s OSN. Jasné vymezení mezi PMC a PSC zřejmě není. Existují firmy, jejichž činnost spadá do obou kategorií a přitom se hlásí k jedné z nich [5]. Navíc může být někdy problematické rozlišit, kdy ještě konkrétní aktivita spadá do takto vymezeného rámce a kdy jej již přestupuje (směrem k vojenským společnostem). Často se mnohé komerční bezpečnostní společnosti vymezují vůči svým vojenským protějškům, kteří naopak nezřídka nesou punc žoldáků.

Carlos Ortiz pak rozdíl mezi PMC a PSC poněkud smazává, když definuje soukromé vojenské společnosti jako „legálně založené a fungující společnosti vytvořené za účelem zisku buď poskytováním služeb zahrnujících potenciál užití síly systematickým vojenským způsobem, a nebo transferem tohoto potenciálu klientovi skrze výcvik a další činnosti jako logistickou podporu, nákup zbraní a techniky, nebo zpravodajské činnosti“. [6]

Oběma typům soukromých organizací je společná nevole k označení „žoldnéři“. Důvod hledejme především v negativních zažitých konotacích tohoto pojmu.

Peter W. Singer z renomovaného Brookings Institution charakterizuje dnešní PMC jako reprezentanty evolučního vývoje soukromých aktérů ve vedení vojenských operací. Současné PMC mají podobu moderních korporačních seskupení, jsou hierarchicky strukturované a or-

ganizované, jsou napojeny na silné vnější finanční zdroje, jsou úzce integrovány a oficiálně registrovány a soutěží spolu v podmínkách mezinárodního „trhu“.

Moderní PMC rekrutují své zaměstnance sofistikovanějším způsobem než jejich předchůdci a poskytují též mnohem širší spektrum nabízených vojenských služeb nejrozumnějším klientům. Organizační sdružování, reprezentované vznikem PMC, nejen že odlišuje moderní soukromé vojenské firmy od dřívějších žoldáků a společných vojenských podniků, ale nabízí i větší efektivitu a schopnosti [7]. Nejaktivnější společnosti bývají často dceřinými firmami větších společností, jejichž akcie jsou obchodovatelné na burzách. Příkladem je americká **Military Professional Resources Incorporated** (MPRI), která se proslavila svým angažmá na Balkáně, kdy pomáhala Chorvatsku smést srbskou Krajinu v roce 1995. Jmenovat lze dále společnosti **ArmorGroup** (Velká Británie) a **Vinnell Corporation** (USA).

Dnešní PMC, podobně jako PSC, zaměstnávají penzionované, a tím pádem již vycvičené a praxe znalé vojáky, kterým bývá nejčastěji kolem 40 let a mají za sebou v průměru dvacetiletou armádní zkušenost. Například britské PMC zaměstnávají převážně bývalé příslušníky Special Air Service (SAS), jinde nacházejí uplatnění někdejší členové SEAL či Delta Force. Zpravidla se management těchto firem skládá z bývalých armádních špiček, včetně generálů či bývalých poradců ministrů obrany, zahraničních věcí, apod.

Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti pracují na celém světě. Většina z nich má globální dosah. Charakter těchto firem, jež zaměstnávají jen nutné minimum stálých zaměstnanců, umožňuje, aby PMC a PSC pracovaly prakticky kdekoli a rychle se přizpůsobovaly aktuálním požadavkům a situaci. Ve svých databázích mají PMC a PSC mnohdy až desítky tisíc spolupracovníků z řad bývalých armádních příslušníků a disponují praktickými zkušenostmi z řady problematických misí a regionů. Tyto firmy tak představují skutečné globálními hráče třetí vlny, jenž nejsou pevně svázáni s žádným teritoriem a nabízejí služby s maximální možnou flexibilitou a šitě na míru konkrétního klienta kdekoli na světě – v budoucnu snad i mimo region planety Země.

PMC/PSC operují na souši (bojové operace na prosazení míru, ochrana konvojů humanitární pomoci, obrana výcvikových základen), ve vzduchu (obrana vzdušného prostoru, operátoři protiletadlových systémů, bezpečnost letového provozu) a také na moři (ochrana vrtných plošin, eskorty obchodních plavidel).

Útočné bojové operace, přímá bojová činnost	PMC
Ozbrojené bezpečnostní služby v nestabilních státech poskytované soukromým aktérům	PSC
Ozbrojené bezpečnostní služby v nestabilních státech poskytované veřejným nebo mezinárodním aktérům, včetně operací na vynucení práva a pořádku	PMC
Humanitární operace, podpora, ochrana	PMC/PSC
Vojenské pozorování, strategické plánování, průzkumné operace	PMC
Odmínování	PSC
Výcvik ozbrojených sil včetně policejních	PMC/PSC
Logistika, zásobování, týlové zabezpečení	PSC
Hodnocení a poradenství, záchranné operace, případně osvobozování rukojmích	PMC/PSC

Zpracováno podle Brooks, D.: Messiahs or Mercenaries? The Future of International Private Military Services. International Peacekeeping, Winter 2000, Vol. 7 Issue 4.

Tab: Některé nejběžnější služby poskytované PMC a PSC

V kyberprostoru a vesmíru – dalších dvou prostorech vedení bojové činnosti – nezůstávají soukromé společnosti v rámci svých omezených možností nijak zvlášť pozadu. Co se týče technického vybavení a výzbroje, závisí na konkrétní společnosti a situaci, v níž firma operuje. Nejčastěji se jedná o lehké zbraně, ale setkat se lze i s obrněnými transportéry či dokonce leteckými prostředky, řízenými střelami či prostředky satelitního průzkumu k nimž mají soukromé společnosti přístup. Příkladem budiž dodávka ruské letky bojových letounů Suchoj Su-27 Eritreji v roce 1999 během války s Etiopií. Tvrdí se, že když nebyla Eritrea schopná zabezpečit provoz těchto strojů, dodala ruská strana vysloužilé piloty (na eritrejských suchojích létali prý i Ukrajinci) i potřebný pozemní personál. Suchoj tak provozoval soukromé bojové letectvo [8]. Soukromé firmy se rovněž podílejí na obsluze v oblasti výpočetní techniky a komunikace na severoamerickém velitelství protivzdušné obrany NORAD a středisku včasného varování v komplexu Cheyenne Mountain.

Kontrola, legalita a legitimita soukromých vojenských a bezpečnostních společností

Samostatnou kapitolou jsou regulativní, kontrolní, mechanismy těchto struktur. V zásadě jde o odpověď na otázku, jak zajistit, aby tyto soukromé organizace jednaly v souladu se zákony a ve společnosti přijatými normami a zadaným cílem jejich činnosti? Obecně lze tvrdit, že PSC se pohybují v rámci soukromých a různých humanitárních kontraktů, ale PMC podléhají mnohem přísnějším smluvním opatřením. Obojí struktury podléhají právnímu systému a regulacím státu, ve kterém sídlí. PMC jsou však mnohem více než PSC závislé na současné politické situaci, jejíž změny mohou zasáhnout i jejich „business“. I tato mince má dvě strany, neboť lze tvrdit, že vojenské schopnosti PMC rozšiřují nabídku jejich služeb, a tudíž i spektrum potenciálních zákazníků včetně nadnárodních korporací.

PSC i PMC bývají úzce propojeny se zbrojařským průmyslem, politickými aktéry, státním sektorem a silnými firmami. Otázka legality soukromých vojenských společností bývá často doplňována argumentem, že kdyby tyto firmy jednaly v rozporu se zákony, a také etickými normami, přišly by v budoucnu o své zákazníky. PMC mají zájem na budování pozitivního veřejného image a kvalitních public relations. Samoregulační opatření úspěšných soukromých vojenských i bezpečnostních firem se pohybují na vysoké úrovni.

Některé společnosti mají své internetové stránky a snaží se vystupovat velmi otevřeně. Jiné firmy se naopak se svými aktivitami veřejně nepředstavují a fungují poněkud uzavřeně. Pravdou zůstává, že PMC i PSC volají dále po větší regulaci a především transparentnosti svého podnikání s cílem dosáhnout vlastní legitimizace.

Mezinárodní asociace pro mírové operace (IPOA - International Peace Operations Association) ve svém Kodexu chování z března 2005 deklaruje, že v ní zapojené společnosti musí pracovat pouze pro mezinárodně uznanou a legitimní vládu, mezivládní organizaci, nevládní mezinárodní organizaci či legálního soukromého aktéra. IPOA se hlásí k principům mezinárodního humanitárního práva a lidským právům, jmenovitě k Všeobecné deklaraci lidských práv, ženevské konvenci z roku 1949 a jejímu dodatku z roku 1977 aj. [9]

Zůstává otázkou, zda PMC nebo PSC skutečně narušují monopolní postavení státu. Lze argumentovat tím, že se jedná jen o jakousi prodlouženou ruku státního aparátu, neboť legální společnosti nemohou ani nechtějí fungovat v rozporu se státem a jeho právem (a jaksí navíc i v souladu s právem mezinárodním). Například zahraniční zakázky amerických a britských

soukromých vojenských společností jsou podmíněny souhlasem americké, resp. britské vlády, bez něhož tyto firmy nemohou v zahraničí legálně operovat. Britská vojenská společnost **Sandline International** z tohoto důvodu odmítla kontrakt s Kosovskou osvobozenou armádou (UÇK).

Současně si legální a v souladu s jmenovanými normami jednající firmy uvědomují, že se v jejich řadách mohou vyskytovat společnosti, které tyto standardy porušují. Výsledkem je nejen poškození jejich vlastní reputace, ale rovněž značná ztráta kredibility celého tohoto moderního odvětví služeb. Z řad PMC tak vychází volání po jejich registraci – nejlépe v rámci OSN – tak jak to v roce 1998 deklarovala zmíněná Sandline International [10].

Negativní zkušenosti totiž bezesporu existují a skutečně poškozují jinak potenciálně dobré jméno soukromých společností. Například angažmá firmy **DynCorp** při výcviku bosenské armády provázela obvinění z provozování prostituce dvanáctiletých dětí, jíž se zaměstnanci americké společnosti měli v Bosně dopustit. Zastánci soukromých vojenských společností tvrdí, že PMC se chovají v souladu se standardy mezinárodního práva i řádu hostitelské a své vlastní země. Nutno přiznat, že porušování zmíněných norem bohužel patří nezdárka ke státním vojskům, což dokládá nepřijatelné zacházení s iráckými zajatci některými příslušníky amerických ozbrojených sil. U soukromých společností – ve srovnání s národními vojsky – toto riziko do určité míry eliminuje konkurence, která mezi nimi panuje.

Nicméně do skandálu kolem věznice Abú Ghraib jsou zapleteni i někteří příslušníci soukromých agentur. Jmenovitě jde o **Titan** a **CACI**, jejichž zaměstnanci se podíleli na výsleších iráckých zajatců, což je ovšem zcela nový prvek služeb PMC, a nabízí se otázka, zda se stále ještě jedná o PMC či jakousi privatizaci vojenských zpravodajských služeb [11].

Důvody vzniku a využití soukromých armád

Mezi příčiny neutuchajícího používání soukromých firem v bezpečnostní oblasti namísto národních sil řadíme finanční neefektivitu, riziko ztrát na životech, nedostatek politické podpory a vůle k nasazení státních vojsk a rovněž nedostatečný strategický zájem na jejich použití. Jmenujme alespoň čtyři hlavní důvody a potřeby, jež vedou k potřebě PMC/PSC.

Prvním důvodem je neschopnost či nemohoucnost státu vytvořit a provozovat vlastní vojenské síly. Služeb soukromých vojenských společností využívaly po konci studené války země, jež s koncem bipolární konfrontace ztratily své sponzorské (super)velmoci. Mezi tyto státy řadíme země jako Zair (dnes Konžská demokratická republika), Angola, Rwanda, Tádžikistán, Arménie, Ázerbájdžán, Afghánistán a bývalá Jugoslávie. Velkým rizikem je, že stát může být slabší, než firma, kterou si platí. Nabízí se možnost/hrozba převzetí moci v zemi soukromou vojenskou společností, čehož se však dosud dopouštěli jen „obyčejní žoldáci“.

Druhým důvodem k používání soukromých společností místo národních armád je také neochota či neschopnost, ať už pramenící z jakýchkoliv příčin, jednotlivých států nasazovat své vlastní ozbrojené síly. Tento argument se týká rovněž OSN či (sub)regionálních organizací jako je ECOWAS (Ekonomické společenství západoafrických států), Africká unie, OBSE. Organizace spojených národů, ačkoliv již služeb soukromých vojenských firem využila, nemá coby mezivládní struktura na využívání jiných než státních ozbrojených sil velký zájem. Mnohdy se však ukazuje, že právě pro nepopulární operace, pro které neexistuje politická podpora, je výhodnější využít služeb soukromých aktérů. V roce 1994 Kofi Annan, ještě jako zástupce generálního tajemníka OSN pro mírové operace, navrhoval, zda neposlat soukromou vojenskou společnost do Rwandy

k oddělení znepřátelených stran a ochraně uprchlíků. Bohužel tak OSN neučinila a důsledkem neochoty států nasadit své vlastní jednotky bylo na 800 tisíc obětí brutální genocidy. Zde jde o prioritní oblast soukromých vojenských společností, spíše než PSC.

Příkladem je úspěšné nasazení slavné jihoafrické společnosti **Executive Outcomes (EO)**, kterou si pronajala vláda Sierra Leone: „Již v dubnu 1995 došlo k první bojové akci EO. Jednotky Revoluční sjednocené fronty se v té době nacházely pouhých 36 km od Freetownu. Za pouhých 9 dnů je EO dokázala vytlačit na vzdálenost 126 km a po 10 měsících byl konflikt ukončen. Přitom počet zaměstnanců společnosti v zemi nikdy nepřesáhl číslo 250.“ [12] Rovněž finanční efektivita PMC/PSC převyšuje státní síly.

Třetí oblast, kde se PMC/PSC jeví jako velmi potřebné, vymezují potřeby nevládních organizací a nadnárodních korporací či velkých firem, které se chtějí angažovat v rizikových, či přímo konfliktních regionech. Úkoly jako bezpečnost konvojů s humanitární pomocí, ochrana zdravotnického personálu či zajištění bezpečnosti diamantových dolů, ropovodů a nebo obchodních cest zaměstnávají dnes na desítky soukromých firem. Zvláště finančně zajištěné podniky realizující své lukrativní zakázky v nestabilních zemích bývají častými klienty PSC. Aktuální je angažmá britské **ArmorGroup** v Iráku, kde se firma podílí na zajišťování bezpečnosti země více než 1400 zaměstnanci. V Iráku je aktivní i francouzská **Groupe EHC**, jejíž padesát zaměstnanců zajišťuje bezpečnost nevládních organizací, skladů humanitární pomoci, atd.

Dnešní Irák představuje vůbec největší nasazení PMC. Působí zde přes 20 tisíc zaměstnanců (většina z nich jsou Iráčané) několika desítek soukromých, zde převážně bezpečnostních, firem. Mezi nimi najdeme **Global Risk Strategies**, **Blackwater Security Consulting**, **Control Risks Group** a další, někdy i domácí irácké firmy. Jejich činnost se skládá především z ochrany konvojů, budov i osob, zvláště diplomatů a vysokých domácích i zahraničních představitelů, a také se podílejí na výcviku iráckých bezpečnostních složek. V případě Iráku je třeba mít na paměti, že zde jde již o čistý „business“, nikoliv prosazování nějakých mírových ideálů. Situace se tak v jistém smyslu podstatně liší od některých předchozích nasazení PMC v konflikty zmínané subsaharské Africe. Ziskový charakter soukromých vojenských a bezpečnostních firem přetrvává a je nutno s ním nadále počítat.

Konečně čtvrtou oblastí, kde PSC/PMC nachází uplatnění, jsou zakázky samotných států. Na rozdíl od slabých států, pro které jsou PMC nezbytností, využívají – zvláště západní vlády – služeb soukromých společností tehdy, když by byla jejich přímá účast politicky nepřijatelná. A to jak z vnitrostátních, tak mezinárodních příčin. Příkladem je americká společnost **MPRI** (Military Professional Resources Incorporated) v Bosně.

Známý „CNN body-bag effect“, který vyvolaly záběry mrtvých amerických vojáků vláčených ulicemi Mogadiša v roce 1993 vysílané v USA, u PMC neexistuje. Veřejnost, obvykle velmi citlivá ke ztrátám „našich hochů“, nemá v případě zapojení soukromých firem v tomto ohledu důvod ke znepokojení. V porovnání s národními silami se soukromé společnosti dále vyznačují vysokou rychlostí při nasazení. Ve srovnání například s mezinárodními mírovými operacemi se u soukromých aktérů nesetkáváme s problémy v oblasti velení a vymezení kompetencí typu duálního vedení – kdy misi vede a určuje jedna struktura (mezinárodní organizace – typicky mírové mise OSN), ale jednotky reflektují politické priority své země (národní velení) [13]. Zde lze s určitým nadhledem citovat britskou společnost **Global Marine Security Systems**: „Global Marine is different; we are independent and have a single loyalty: our customers.“ (Firma Global Marine je jiná: jsme nezávislí a jedinou naší loajalitou je loajalita k zákazníkům.)

PMC profituje ze své úspěšnosti posuzované v měřítku dosažení vytčených cílů a definovaného mandátu s přihlédnutím k řadě dalších faktorů, jakými je dodržování právních, obchodních a etických norem, z hlediska firmy snaha o minimalizaci finančních a jiných ztrát a obecně profesionální přístup.

Zdroj: Singer, P., W.: Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry, International Security, 2001/2002, Vol. 26, Issue 3.

Schéma: Oblasti působení soukromých vojenských firem v letech 1991–2001

Jaká budoucnost pro PMC?

V úvodu naznačené teze o rozmělnění monopolu státu na násilí v mezinárodním systému se jeví ve světle předložených faktů jako diskutabilní. Lze oprávněně argumentovat, že existují soukromé vojenské firmy, jež realizují svou činnost bez dohledu státu (bývalý SSSR, vybrané země Afriky či Asie), které svou existenci zmíněné výsadní postavení státu narušují. Tyto společnosti, nebo spíše gangy, mají blíže organizovanému zločinu a jejich aktivity jsou z pohledu státu v určitých ohledech podobné činnostem běžných zločineckých organizací. V tomto případě jde o ilegální seskupení a nelze je tedy brát v potaz v souvislostech tohoto článku, jež se naopak zaměřil na legální firmy. Zde naopak veskrze platí, že podléhají kontrole ze strany domovského státu a obvykle i mezinárodních institucí a jejich působení bývá omezeno přísnými normami. PMC (a PSC) tedy, alespoň na první pohled, neznamenaají omezení moci státu – ale spíše jistou její delegaci na soukromé struktury. Současně PMC a PSC zaplňují určité vakuum, jehož prostor státy z rozličných příčin neobsazují.

Samozřejmě nelze ignorovat rizika a negativa používání soukromých společností ve vojenské a obranné oblasti. Avšak pevně stanovená omezení a kontrolní mechanismy, jejich vývoj, dodržování či porušování, nedokáží ze stolu definitivně smést otázku budoucího rozvoje, postavení a role ozbrojených sil v mezinárodním měřítku – byť v maximálně dlouhodobém horizontu. Již dnes je jasné, že soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti mají slibnou budoucnost – přinejmenším ve výše naznačených intencích jejich uplatnění. Jejich další rozvoj bude záviset mj. na racionálním uvažování občanů – voličů – i politických elit, jež by se měly oprostit od negativního vnímání zmiňovaných soukromých firem. Budoucnost ukáže, zda také občané a jejich domovy – ať už půjde o vlast, město, region či jejich nadnárodní seskupení – budou chráněni národní či mezinárodní armádou a nebo se tohoto úkolu zhostí armády soukromé. Pravděpodobně půjde zatím o kombinaci obou konceptů, ale možná je jen otázkou času, kdy převáží soukromý, přinejmenším ve své funkční rovině.

Naplní-li se některé z vizí manželů Tofflerových, nebude trvat dlouho a „soukromé armády“ organizované za účelem soukromého obchodního zisku budou běžnou součástí našeho života. Možná dokonce tak běžnou, jakou bývají současné ozbrojené síly.

Poznámky a literatura:

- [1] TOFFLER, A., TOFFLEROVÁ, H. *Válka a antiválka: Jak porozumět dnešnímu globálnímu chaosu*. Praha: Dokořán, Argo, 2002. [Informace o této knize: VR 3/2004, str. 157.]
- [2] Podle STINNETT, N. *Regulating the Privatization of War: How to Stop Private Military Firms from Committing Human Rights Abuses*. Boston: College, http://www.bc.edu/schools/law/lawreviews/meta-elements/journals/bciclr/28_1/07_TXT.htm.
- [3] PAVKA, M. *Soukromé společnosti zabývající se vojenskou činností*. Centrum strategických studií, <http://www.strat.cz/article.php?id=9>.
- [4] Ibid. Dále VAKNIN, S. *Analysis: Private armies – I*, United Press International, Inc., <http://www.upi.com/view.cfm?StoryID=20020717-092201-5132r>.
- [5] BROOKS, D. Messiahs or Mercenaries? The Future of International Private Military Services. *International Peacekeeping*, Winter 2000, Vol. 7 Issue 4, s. 129–130. K soukromým armádám, jejich typologii, definici žoldnéře a vybraným PMC viz O'BRIEN, K.; SARVAŠ, Š.: Soukromé armády – nový element na mezinárodní scéně, *Mezinárodní vztahy* 4/1999, s. 19–25.
- [6] Podle ORTIZ, C. Regulating Private Military Companies: States and the Expanding Business of Commercial Security Provision, in L. Assassi, D. Wigan and K. van der Pijl (eds). *Global Regulation: Managing Crises After the Imperial Turn*. Houndmills/New York, Palgrave Macmillan, 2004, s. 206. Převzato z <http://www.private-military.org/Home.htm>.
- [7] SINGER, P. W. Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry, *International Security*, 2001/2002, Vol. 26, Issue 3.
- [8] Podle ADAMS, T. K.: Private Military Companies: Mercenaries for the 21st Century. *Small Wars & Insurgencies*, Summer 2002, Vol. 13 Issue 2, s. 57 a dále SINGER, P. W.: Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry, *International Security*, 2001/2002, Vol. 26, Issue 3.
- [9] Více IPOA: *Code of Conduct*, March 31, 2005, <http://www.ipoaonline.org/code.htm>.
- [10] Sandline International: Private Military Companies – Independent or Regulated?, 28 March 1998, www.sandline.com/white/regulation.doc.
- [11] ISENBERG, D. *A Fistful of Contractors: the Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq*. Research Report, British American Security Information Councils, 2004. <http://www.basicint.org/pubs/Research/2004PMC.pdf>. Zde zvláště s. 51–67.
- [12] Cit. PAVKA, M. Soukromé společnosti zabývající se vojenskou činností.
- [13] Srov. Srov. O'BRIEN, K.; SARVAŠ, Š. Soukromé armády – nový element na mezinárodní scéně, s. 24.

Přechod na plně profesionální OS vyvolal odpovídající **změnu systému řízení lidských zdrojů**. Jeho posláním je komplexní zabezpečení výběru, přípravy, vzdělávání, zařazování personálu do OS a efektivní řízení jeho služebních kariér. Součástí řízení lidských zdrojů je i sociální program péče o personál včetně občanských zaměstnanců v průběhu aktivní služby i po jejím ukončení.

OS nemají možnost, na rozdíl od civilních firem, získávat připravený personál schopný plně vykonávat svoje poslání na trhu práce. Nábořem získaný personál stojí na počátku své kariéry. OS jej musí vycvičit, zvýšit kvalifikaci a vytvořit podmínky pro jeho udržení. Vojenská kariéra má zabezpečit jistotu, a to nejen v průběhu služby, ale i po jejím ukončení, především prostřednictvím uplatnitelnosti na trhu práce při hledání zaměstnání v civilním sektoru. Stále významněji se ve službě v OS uplatňují ženy. Zvažováno je až 20 % v plně profesionální armádě.

Bezpečnost a obrana České republiky 2015–2025
Josef Janošek a kolektiv, ÚSS-MO ČR 2005